

Universitätsbibliothek Paderborn

Venerabilis Patris Thomæ à Jesu ... Opera Omnia

Homini Religioso Et Apostolico Tam Qvo Ad Vitæ Activæ, Qvam
Contemplativæ functiones utilissima, Duobus Tomis Comprehensa. In
Qvibvs Singlari Pietate, Varia Ervditione Clariori Et Breviori Stylo
Continentvr Et Explicantvr ...

Tomás <de Jesus>

Coloniæ Agrippinæ, 1684

Capvt IV. Infimus primæ Hierarchiæ gradus ex mundi hujus visibilis
Contemplatione consurgit.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38621

qua ex eo proficiuntur. Quando ergo dicit, Laudate Dominum Angeli, virtutes, cali, luna, sol, stella, aqua, quae est super calos, hoc dicit, unumquodque eorum, quae facta sunt, dignum esse sapientia Effectoris, & esse plenum magno miraculo. Hæc Chrysost.

Qua ratione omnes creaturæ Deum laudent?

In quo etiam sententia Augustinus præclare docuit, creaturas continuò inter se certare pro laude sui Creatoris. Omnes creaturæ, inquit, certatim dimicant pro excellentia sui Creatoris. quasi luculentius effecter, creaturas omnes continua pugna inter se configere, ut DEI fulgores in se latentes hominibus manifestent, ac DEI excellentiam gloriam illis annuntient. Canunt igitur creaturæ DEI laudes concentu (ut ajunt) musico, planctusque, noris seu sonis gravibus, æqualibus; istaque notæ ac soni, canones sunt, super quos Angeli pariter & homines velut super bases aliquas discunt; cum nimirum ex earum inspectione ad laudes divinas assurgunt, juxta D. Pauli Rom. 1. testimonium, ubi ait, quod invisibilia DEI, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. et quæ, ut Musici vocant, contrapunctum formale.

Ad quid mundi productio ac conservatio excitare debeat?

Cæterum, omnia hac hominum & Angelorum modulatione, ex creaturarum intuitu promanant, ad jucundissimum creaturarum chorum descendunt. Planè, operum omnium, in quibus divina radiat majestas, præstantissimum mundi productio est; in hoc quippe per quam augustinus opificio singulariter ingens DEI potentia splendescit, dum tam mirandam ex nihilo machinam plasnavit; quando etiam omnipotentia ejus manu subnixâ, tandem eadem perdurat, nec ulla umquam circulatione cæli lassatur, neque astra perspicuissimi fulgoris decremen tum capiunt, nec elementa perperis transmutationum moribus absumuntur, nec rerum species infinitis indivisibilibus pereuntibus intereunt. Verum, ut quid DEUS tam mirabile suæ potentia protulit ostentum, nisi ut ex illius intuitu omnis creatura admirandum creationis beneficium recolens, per quod cum non esset, suum esse recepit, Artificis illius magnificentiam indefinenter exolleret? Huc sanè mens illa suprema intuitum direxit, & in hunc præcipuè finem æterna Sapientia orbem condidit, ut quemadmodum in cælo ab Angelici hierarchiis nunquam intercalatis præconiis sublimatur, sic & in terra à terrestribus cunctis peregrinis laude prædicaretur. Hinc Regius Psalmista David singulas creaturarum rerum classes, Angelicam scilicet & humanam, illam cælestem, hanc terrestrem, ad DEI laudes depromendas convocat, sic ajens: Laudate Dominum de calis, Laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes Angeli eius, Laudate eum omnes virtutes eius. Quo tam hæc David? Quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandavit & creatæ sunt. Ad concentum etiam variorum Musicæ instrumentorum eas ampliusarget dicens: Laudate eum in sono tube, Laudate eum in psalterio & cithara. Hæc autem omnia divino afflatus Spiritu protulit, ut non solum articulo metaphoricove sono suum creaturæ prædicent Auditorum, sed & operibus, velut musicis instrumentis, in ejusdem laudes abeant: quod tam quidem præstant, cum id ad quod creatæ sunt, diligentissimè persolvunt, & in junctas sibi à DEO operationes exactè complent: tunc siquidem summæ DEI, architecti peritissimi, potentia majestatis elucet, cum juxta ipsius decreta res omnes creatæ sua munia perfecte obeant: ex quibus effectibus ad causas secundas, à secundis ad primam omnium quæ supremam (à qua vis om-

Cum creaturæ id præstant ad quod conditæ sunt, tunc perfecte Deum laudant.

nis operandi profuit) scandentes, totum quod resultat opus à DEO procedere cognoscimus. Scilicet Angelus & homo per ingentiam sibi libertatem ab hoc symmetrico cantu turpiter detecerunt, quando spreto DEI præceptis prævaricati sunt.

PRIMÆ HIERARCHIÆ GRADVS PRIMVS.

CAPVT IV.

Infimus prima Hierarchia gradus ex mundi hujus visibilis Contemplatione confugit.

HOC igitur primum contemplationis genus consistit in speculatione & admiratione rerum corporalium hujus mundi, eorum inquam omnium, quæ per quinque sensus corporis ingreditur ad animam. Et est quidem hoc omnium infimum, & ad incipientes spectans: ab hoc enim debent rudiores inchoare, ut paulatim possint ad alia iora, quasi quibusdam perfectionum gradibus ascendere. Ad hoc utique contemplationis genus quævis cognitio & admiratio Creatoris, quæ ex rerum corporalium consideratione confugit, sine dubio spectat.

Habet hic primus contemplationis gradus materiam copiosissimam & satis prolixa: hic sibi inveniet quisque, ubi contemplationis suæ vela expandat. Exercuerunt se etiam multi Philosophi in hoc genere contemplationis: ceperunt enim laenter rerum causas investigare, & invenire; sed defecerunt scrutantes scrutatio: non enim erat ejusdem facultatis, physicas rerum rationes invenire, & divinorum judiciorum profunditatem scrutari. quare evanuerunt in cogitationibus suis, eo quod non possit invenire homo opus, quod operatus est DEUS ab initio usque ad finem. revelat autem DEUS per Spiritum suum quæ abscondita sunt sapientibus, parvulis, quibus vult, quando vult, & quantum de his scire oportet.

Hæc porro prima speculatio in aliam triplicem considerationem à Richardo 2. de contemplat. cap. 3. dividitur, ita ut prima rerum corporalium contemplatio sit in rebus, secunda in operibus, tertia in moribus. Sed quia valde prolixa hanc persequitur distinctionem, nos secum D. Bonaventuram in Itinerario mentis in DEUM, hanc mundi visibilis considerationem in duas tantum partes dividemus. In prima, de ascensione per hunc mundum visibilem, tam majorem quam minorem, ad DEUM optimum maximum dicturi sumus: in secunda verò, de modo ascendendi ex creaturis ad Creatorem differemus.

Igitur sanctus Bonaventura, egregius ac perspicax divinorum operum contemplator, in mirabili illo Libello quem Itinerarium mentis in Deum inscripsit (quem Geisio Universitatis Patiensis Cancellarius summo opere inter alia divi Bonaventuræ opera commendavit) cap. 1. ejusdem Itinerarii, tractans de hoc primo contemplationis gradu, ita inquit: Quoniam igitur prius est ascendere in scala Jacob, primum gradum ascensionis collocemus in imo, ponendo totum istum mundum sensibilem nobis tanquam speculum: per quod trans-

quomodo is u-

Summa conditio-
ri poten-
tia, sapi-
entia, ac
bonitas relectio
creaturis

Septifor-
mis crea-
turarum
conditio
septifor-
me præ-
bet testi-
monium
potentia
sapientia
ac boni-
tatis De-
i quod (galatin
declara-
tur.

quomo-
do is u-
lucpan-
dus?

Summa
conditio-
nis poten-
tia, sapi-
entia, ac
bonitas
reducitur
creaturis

mus ad DEI Mopificem summus, ut sumus Hebrai
transseunt ad Aegyptio ad terram patriam repromis-
sam; sumus & Christiani, cum Christo transseunt ex
hoc mundo ad Patrem. sumus & Sapientie amatores,
qua vocat & dicit Eccli. 24. Transite ad me omnes
qui concupiscitis me, & a generationibus meis adim-
plemini. A magnitudine enim speciei & creaturae,
cognoscibiliter poterit horum creator videri. Relucet
autem Creatoris summa potentia, sapientia, & bene-
volentia in rebus creatis, secundum quod tripliciter
nuntiat sensus carnis sensui interiori. Sensus enim
carnis aut deservit intellectui rationabiliter investi-
ganti, aut vultu credenti, aut intellectualiter con-
templanti. Contemplans considerat rerum existen-
tiam actualem, credens rerum decursum habitualem,
ratiocinans rerum praecellentiam potentialem.

Primo modo aspectus contemplantis res in seipsis
considerans, videt in eis pondus, numerum, & mensu-
ram: pondus quoad situm ubi inclinatur, numerum
quo distinguuntur, & mensuram qua limitantur.
At per hoc videt in eis modum, speciem, & ordinem,
nec non substantiam, virtutem & operationem, ex
quibus confurgere potest, sicut ex vestigio, ad intelli-
gendum potentiam, sapientiam & bonitatem Crea-
toris immensam.

Secundo modo aspectus fidelis considerans hunc
mundum, attendit originem, decursum & terminum.
Nam Fide credimus aptata esse secula verbo vita. Fi-
de credimus trium legum tempora, scilicet natura,
Scriptura, & gratia, sibi succedere & ordinatissime
decurrisse. Fide credimus mundum per finale iudi-
cium terminandum fore. In primo potentiam, in
secundo providentiam, in tertio iustitiam summi
principij advertentes.

Tertio modo aspectus ratiocinantis investigans vi-
det quaedam tantum esse, quaedam tantum esse & vi-
vere, quaedam vero esse, vivere & discernere. Et prima
videtur esse minima, secunda media, tertia meliora.
Videt iterum quaedam tantum esse corporalia, qua-
dam partim corporalia, partim spiritualia: ex quo
advertit, aliqua esse mere spiritualia tamquam utrif-
que meliora & digniora. Videt nihilominus quaedam
esse mutabilia, & corruptibilia, ut terrestria; quaedam
mutabilia & incorruptibilia, ut caelestia: ex quo ad-
vertit, quaedam esse immutabilia & incorruptibilia,
ut supercaelestia.

Ex his ergo visibilibus confurgit ad considerandam
DEI potentiam, sapientiam & bonitatem, ut entem,
viventem & intelligentem, mere spiritualem & in-
corruptibilem, & intransmutabilem. Hac autem
consideratio dilatur secundum septiformem condi-
tionem creaturarum, quae est divina potentia, sapien-
tia, & bonitatis testimonium septiforme: si conside-
tur cunctarum rerum origo, magnitudo, multitudo,
pulchritudo, plenitudo, operatio & ordo.

Origo namque rerum secundum creationem, distin-
ctionem, & ornatum, quantum ad opera sex dierum,
divinam praeferat potentiam cuncta de nihilo produ-
centem, sapientiam cuncta lucide distinguentem, &
ac boni-
tatis Dei,
quod sin-
gulariter
declara-
tur.

Magnitudo autem rerum secundum molem longi-
tudinis, latitudinis, & profunditatis, secundum excel-
lentiam virtutis longe lateque, & profundum se extenden-
tis, sicut patet in diffusionem lucis secundum efficaciam
operationis intimae, continuae & diffusae, sicut patet in
operatione ignis, manifeste indicat immensitatem po-
tentiae, sapientiae, & bonitatis trini DEI, qui in cunctis
creaturis per potentiam, praesentiam & essentiam in-
circumscriptus existit.

Multitudo vero rerum secundum diversitatem ge-
neralem, specialem & individualement, in substantia, in
forma seu figura, & efficacia ultra omnem humanam

Thom. Aquino, Opus, Tom. II.

astimationem, manifeste trium praedictarum condi-
tionum in DEO immensitatem insinuat & ostendit.

Pulchritudo autem rerum secundum varietatem
luminum, figurarum, colorumque, in corporibus simpli-
cibus, & mixtis, & etiam complexionatis, sicut in cor-
poribus caelestibus & mineralibus, sicut lapidibus &
metallis, plantis & animalibus, tria praedicta evidenter
proclamat.

Plenitudo autem rerum secundum quod materia
est plena formis, secundum rationes seminales: forma
est plena virtute, secundum activam potentiam: vir-
tus est plena effectibus, secundum efficientiam, id ipsum
manifeste declarat.

Operatio multiplex, secundum quod est naturalis,
secundum quod est artificialis, secundum quod est mor-
talis, sua multiplicissima varietate ostendit immen-
sitatem illius virtutis, artis, & bonitatis; quae qui-
dem est omnibus causa essendi, ratio intelligendi, &
ordo vivendi.

Ordo autem secundum rationem durationis, situa-
tionis & influentiae, scilicet per prius & posterius, su-
perius & inferius, nobilius & ignobilius, in libro crea-
turae insinuat manifeste primi principij primitivam
quantum ad infinitatem potentiae.

Ordo vero divinarum legum, praeceptorum & iudi-
ciorum, in libro Scripturae immensitatem sapien-
tia.

Ordo autem divinarum Sacramentorum, benefi-
ciorum, & retributionum in corpore Ecclesiae, immen-
sitatem bonitatis: ita quod ipse ordo nos in primum &
summum, potentissimum & sapientissimum, & op-
imum evidentissime manuducit. h. c. tenus D. Bo-

naventura. Qui tandem caput concludens, ele-
ganter exclamat, dicens: Qui igitur tantis rerum
creaturarum splendoribus non illustratur, caecus est; qui
tantis clamoribus non evigilat, surdus est; qui ex omnibus
his effectibus DEI non laudat, mutus est; qui tantis
indiciis primum principium non advertit, stultus est.
Aperi ergo oculos, aures spirituales admove, labia tua
solve, & cor tuum appone, ut in omnibus creaturis DE-
VM tuum videas, audias, laudes, diligas & colas, ma-
gnifices & honores, ne forte contra te universus orbis
terrarum consurgat: nam propter hoc pugnabit orbis
terrarum contra insensatos, & contra, sensatu erit
materia gloria, qui secundum Prophetam possunt di-
cere, Delectasti me Domine in factis tuis, & in operi-
bus manuum tuarum exultabo. Quam magnificata
sunt opera tua Domine! omnia in sapientia fecisti,
impleta est terra possessione tua.

Praeterea Clemens Papa Recognit. lib. 8. qua-
litate in hac mundi fabrica DEI opificis sapientia
& potentia splendet, docet his verbis: Quis e-
nim est exigui saltem sensus homo, qui cum cernat do-
num, omnia quae ad usus necessaria sunt habentem,
cujus cameram in sphaera gyrum videat collectam,
eamque vario splendore & imaginibus depictam, diver-
sis luminaribus praecipuis & maximis adornatam; qui
inquam est, qui huiusmodi fabricam videns, non sta-
tim pronuntiet, a sapientissimo & potentissimo arti-
fice esse constructam? Hec ille.

De eadem DEI contemplatione ex considera-
tione mundi sensibilis, piissimus quidam Auctor
brevis, sed sapienter scribit in hac verba: Profe-
cto si ipsae creaturae exaeque prudenterque conside-
rentur, mitificet animum considerantis in admira-
tione rapiunt, & ad laudem atque amorem
summi Conditoris non parum accendunt. Nam
universus iste mundus veluti quidam liber est di-
gitus DEI scriptus, in quo singulae creaturae tam-
quam singulae litterae figuratae sunt. Quemad-
modum autem is, qui litteras non novit, si
librum apertum inspiciat, videt sane ipsarum
litterarum

Observe
Lector.

Mundus
Libere est,
digito
Dei scri-
ptus, quid
in eo ho-
littera.

mo spiri-
tualis le-
gat?

literarum characteres, vim tamen & significatio-
nem earum non comprehendit; ita is qui non per-
cipit ea, quæ DEI sunt, conspicit quidem externa-
rum creaturarum speciem, sed internam illarum
rationem non intelligit: *Vir enim inspicit non co-
gnoscat, & stultus non intelligit hæc; Psalm 91.* Cæ-
terum homo spiritualis, qui oculos animi habet
apertos, dum exteriùs DEI opificium contempla-
tur, quàm mirabilis sit ipse opifex, intus concipit,
& ex pulchritudine rerum, quas considerat, transi-
sit ad pulchrum illud pulchrorum omnium pul-
cherrimum, unde omnis pulchritudo profuit.
Cui in hac iucunda contemplatione constato,
singula quæque pro miraculo sunt; adeo ut ipse
oblitus factus, cum Propheta exclamare cogatur
Psalm 91. & 103. *Quàm magnificata sunt opera
tua Domine! Omnia in sapientia fecisti. Delectasti
me in factura tua, & in operibus manuum tuarum ex-
ultabo.* Sanè non minus sit pendum videri debet
quod humor vitis in vinum (DEO disponente)
quotannis convertatur, quàm quod olim in Cana
Galilee, eodem iubente, aqua in vinum mutata
fuerit, ut habetur Ioan. 2. 6. & majus est, multos
quotidie creare, qui non erant, quàm hisqui mor-
tui fuerant, vitam reddere. Nulla tam vilis, vel
tam vilis ut ita dicam, tam exigua creaturula est, in qua non
creatura, reluceant hæc ita DEI invisibilia, potentia, sapi-
entia, & bonitas. Itaque DEUS per ea, quæ facit
prodat agnoscitur, quemadmodum B. Paulus Rom. 1. af-
ferit dicens: *Invisibilia ejus à creatura mundi, per ea
tenentia, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.*

Nulla est
tam vilis
ut ita dicam,
tam exigua
creaturula est,
in qua non
creatura,
releceant hæc
ita DEI
invisibilia,
potentia,
sapientia,
& bonitas.
Itaque DEUS
per ea, quæ
facit
prodat
agnoscitur,
quemadmodum
B. Paulus
Rom. 1. af-
ferit dicens:
*Invisibilia ejus
à creatura mundi,
per ea tenentia,
quæ facta sunt
intellecta
conspiciuntur.*

In quibus
magis te
splende-
re creaturam
multitudine
& quantitas,
sapientiam
ostendit
species & qualitas,
bonitatem declarat
utilitas. Quàm multa creavit DEUS? Numera-
tia, in qui-
bus sapi-
entia, in
quibus
sapientia,
in quibus
bonitas.

Quàm verò magna creavit DEUS? Metire
moles montium, tractus fluminum, spatia cam-
porum, altitudinem cæli, profundum abyssi.
Rursum quàm parva creavit DEUS? nam ipsa
quoque ad quantitatem spectant, & non minor
potentia est, parva ex nihilo creasse, quàm cre-
asse maxima. Igitur, quàm parva creavit DE-
US? Ut prætereamus inanimata, attende pa-
pilliones, inulcas, culices; attende scolopendras,
formicas, tinea; attende singula insectorum ani-
malculorum genera.

Accurate
sunt hæc
omnia
perpen-
denda.

Jam, quàm apta, quàm pulchra sunt, quæ
creavit DEUS? Inspice structuram & compa-
gem corporis humani, inspicere fabricam cæli,
considera elementorum dispositionem, temporum
vicissitudines, considera cætera omnia, & ubi-

que miram harmoniam, miram convenientiam
& ornatum invenies. Nam si vel folium arbo-
ris contemplari volueris, deprehendes in eo sta-
pendum quoddam artificium. Videbis quàm
aptè ea parie sit robustius, quæ parte rami suæ ar-
boris est magis vicinum. Videbis quàm con-
venienter se dilatat, quàm pulchrè desinat,
quàm decenter per gyrum veluti serratis dentibus
circumsepatur, quàm concinnè producta hæc
illucque costulas, in sese intexatur. Inspice nu-
mum aliquod, inspicere & alterum ejusdem gene-
ris, tot invenies dentes in uno quot dentes in al-
tero, tot costulas in uno quot costulas in al-
tero, talem figuram in uno qualem figuram in al-
tero.

Quid porrò hac luce pulchrius? quid sereno
cælo amœnius? quid rutilo sole venustius? quid
lunæ stellarumque decore compitius? quid vario-
rum flosculorum elegantia speciosius? quid vario-
rum flosculorum elegantia speciosius? quid vario-
no tempore magis formosum? in quo horii, pra-
tra, silvæ, agri, redi vivo vestita ornatu, jucun-
dissimum spectaculum nobis exhibent, in quo
herbarum ac plantularum germina, latente qua-
dam naturæ vi (quam ipse Conditor indidit) è
terra mirabiliter prodeunt, & erecta sursum in
suas spicas, tamquam morte proculcata, statim de
gloriam futuræ resurrectionis appositè designant.
Taceo de his quæ deformia videntur: nam & in
eis pulchra admodum est ipsa deformitas, aspe-
ctumque non parum demulcet.

Transio ad illa, quæ auditum, olfactum,
gustum, & tactum oblectant. Quid philo-
melarum & guleritarum cantu gratius? quid lyre
& citharæ modulatis sonis dulcius? quid tota-
rum ac liliorum redolentia suavis? quid saporis
diversorum fructuum atque condimentorum de-
lectabilis? quid bysso & serico lenius? Omnia
hæc & ea quæ aspera, & ea quæ amara sunt.

Ecce autem omnia, & magna & parva, &
pulchra & deformia, & dulcia & amara, & le-
nia & aspera, summus ille rerum Opifex ad sui
laudem, hominumque utilitatem, vitam,
eruditionem, ac solatium condit. Pauca per-
strinximus, quia locus non admittebat ut mul-
ta diceremus; ceterum omnia nec animo quidem
comprehendi possunt, neque verbis explicari.
Tu ex his quæ dicta sunt, discipe philosophantem
in aliis, quæ à nobis expressa non sunt. Omnia
grato oculo contemplantur.

Dic nonnumquam apud te ipsum hæc aut
similia: *O quàm potens & quàm magnus est, qui
tam multa tamque immensa creavit! O quàm pul-
cher & suavis est, qui tam amena & dulcia condidit!
O quàm bonus & liberalis est, qui omnia ista donavit!*
Ad hunc modum per creaturas transi ad Crea-
torem, ex creaturis mirare Creatorem, cum crea-
turis lauda benefactorem. Si defæcato cordis creaturam
oculo potueris considerare etiam invisibiles DEI ad Crea-
turas, animam rationalem puritate & san-
ctimoniam ornatam, Angelos, Virtutes, Po-
tentes, testates, Dominationes, ceterosque celestis dantis.

Et sanè quid mirificum in hoc visibili mundo
conspici potest, quod excelsius veriusque in
DEO invisibili esse non arbitremur? Nam si or-
bis conditus tam decorus est, quis creans? si hæc
picta imago tam pulchra conspiciatur, qualis erit
ipsa facies? si partus effectusque tantum emicat,
quantum parens & causa fulgore coruscabunt?
Sed quia hujus mundi decus in eo consistit, ut
quasi

Pluroni-
ci 3, mon-
dos alle-
runt, & qua-
lit

Fa S.
Clemen-
tino-
ri mun-
di con-
templa-
tio.

quali per ipsa vestigia, DEI unitatem ac trinitatem repræsentet, etiam ex hac ratione Vniuersi huius ordo nobis contemplandus erit.

CAPVT V.

Contemplatio DEI ex mundi minoris, scilicet hominis, figurâ & partibus.

TRES mundos Platonici statuerunt, maximum, magnum, & paruum. Maximum, ipsum DEUM appellant, in cuius Deitate rerum omnium ideæ seu formæ renitent; magnum verò mundum, hoc inificum ex cælis, elementisque congestum opificium, existit maritimum verò paruum, hominem ipsum dixerunt, qui *parvo* *notos*, exiguis scilicet mundus, à priscis fuit nuncupatus, quia ea quæ per magnum hunc mundum dispersa sunt, quasi epilogo quodam in se recolligit atque recludit. De contemplatione mundi maximi, id est, summi DEI, in Secunda & Tertia hierarchia, ipso dan. e, dicemus; de magno, qui est omnium creaturarum rerum aggregatio, succinctè tractauimus; in præsentia utin de minori mundi fabrica, in qua non minùs DEI providentia miranda, summa bonitas, & inaccessa menti creatæ sapientia, quàm in orbe maiori respicendæ, agendum.

Pia S. Clemens Papa, postquam Recognit. li. 8. de maiori mundo plurima dixerit; de minori scribit in hunc modum: Sed veniamus adhuc, si videtur, etiam ad nostram, id est, hominis substantiam, qui est parvus in alio mundo. & consideremus quantum sit ratione compositus; & ex hoc præcipue sapientiæ Conditoris intelliges: qui cum ex diversis substantiis conflet, id est, mortali & immortalis, per artificialem providentiam Conditoris societatem diversitas non refugit, & quidem longè à se distinctis substantiis: alia namque de terra sumitur & à Conditore formatur, alia vero ex immortalibus substantiis datur.

Idem ipse de corpore & membrorum eius elegantia sic inquit: Vide in corpore hominis, artificium opus, quomodo ossa velut columnas quasdam, quibus caro sustentetur ac portetur, inseruit; tum deinde quæ alæ utraque parte, id est, dextera & leua, mensura ferretur, ut congruè pes pedis, & manus manui, digiti quoque digiti, ut singuli ad singulos tota æqualitate concordent. Sed & oculus oculo, & auris auri; quæ non solum consona sibi & concordantia, sed & visibus necessariis apta firmantur: manus quidem ut operi commoda sint, pedes ut gressibus, oculi ut visibus seruiant, superciliorum excubitus custodiant: aures ad audiendum ita firmata, ut cymbalo similes suscepti verbi repercussum sonitum altius reddant, & usque ad sensum cordis emittant: lingua autem ad loquendum illis a dentibus, plectri reddat officium: ipsi verò dentes, alij ut incidant & dividant cibos, & interioribus tradant; interiores verò, ut in modum mole conficiant & comminuant, quo opportunus stomacho traditi coquantur, unde & molares appellati sunt. Sed & naves commicandi flatus & reddendi ac recipiendi gratia factæ sunt, ut inuolutione spiritus, calor naturalis, qui ex corde est, vel accendi vel refrigerari, cum res poposcerit, quæ ut pulmonis officio, qui pectori inherere datus est, ut mollitie sua palpet & foveat cordis vigorem, in quo videtur vita consistere: vira dico, non anima.

Nam quid dicam de substantia sanguinis? quam velut fluvium ex fonte procedens, & uno prius alveo introitus, tum deinde per innumeras venas quasi per ar-

Thom. à Jesu Oper. Tom. II.

as derivatus, totam humani corporis terram vitæ alibus rigat fluentis, jecoris opere ministratus, quod ad efficaciam digestionis ciborum atque in sanguinem mutationis, in dextro latere jacet.

Et post nonnulla sic concludit: Quod si tanta ratione videmus in homine membra disposita, ut cum in ceteris omnibus similibus habitus videatur, in his tantummodo discrepent, in quibus usus diversitatem requirit; & neque in viro aliquid superfluum, aut egens, neque in sentina quod desit videamus, vel quod abundet: quis ex his omnibus non evidenter cognoscatur rationis opus, & sapientiam Conditoris? His adspiciatur etiam ceterorum animalium rationabilis diversitas, & suo quodque usui ministerio, convenientis. Hæc S. Clemens.

Gregorius Nazianzenus lib. 2. de Theologia, brevitate de hominis plasmatione plura comprehendit. Ut primum, inquit, quæ hominis sunt consideremus, unde, quæso, primæ hominis plasmatio? unde corporis tam venusta forma? unde membrorum tam concinna dispositio? unde eorum obedientia, quæquevis ad solum voluntatis motum moventur, maneræque sua obeunt? unde sensibus vis ac præstantia, ut specierum rerum extrinsecarum positarum sint receptores ac quasi hospites & delatores? Quis primus vendi fontem aperuit, & vitæ principia dedit? quis spiritum seu animam insufflavit? quis impertivit vim rationalem, irascientem, concupiscentem, memoriam, quibus cuncta attingit, discurrit, spernit, amplectitur, & conservat? quis hominem compegit, naturæ stuporem, mortalem & immortalem, vinculum cælestium & terrestrium? qui animam nunquam decedit quamquam corpore evanescat, lapsus attamen sui iacturam perpetua successione reparat. Non hæc certe sunt ignota naturæ vires & effectus, sed opificis Dei sapientissimi.

Castiodorus lib. de anima, Theodoretus Serm. 3. & 4. de providentia, & Patres alij quamplures, mira de anima & corpore humano edisserunt, quæ brevitate causa præmittenda duximus. Vno aut altero tantum testimonio ex Lactantio Firmiano contenti erim, qui libro de opificio Dei præclare & eruditè generatim prius de univ. io homine, speciatim postea de singulis membris disseruit. Capite itaque 8. libri de opificio Dei, de forma hominis, & membrorum omnium habitudine, & peculiariter de auribus & oculis scribens, ita ait: Nunc rationem totius hominis ostendæ, singulorumque membrorum, quæ in corpore operata sunt, utilitates & habitus explicabo. Cum igitur statisset DEVS omnibus animalibus solum hominem facere cælestem, cetera universa terrena, hunc ad celi contemplationem rigidum erexit, bipedemque, constituit, scilicet ut eadem spectaret, unde illi origo est; illa verò depressit ad terram, ut quia nulla hu. immortalitatis expectatio est, toto corpore in humum projecta, ventri pabuloque servirent. Homini itaque solus recta ratio, & sublimis staturus, & vultus DEO Patri communis ac proximus, originem suam fictoremque testatur. Eius prope divina mens, quia non tantum animantem, quæ sunt in terra, sed etiam sui corporis est sortita dominatum, in summo capite collocata tamquam in arce sublimi, speculatur omnia & contuetur. Hanc ejus aniam DEVS non obductam porrectamque formavit, ut in mutis animalibus, sed orbi & globo similem, quod orbis rotunditas perfectæ rationis est & figura. Eo igitur mens & ignis ille divinus tamquam calo regitur: cuius cum summum fastigium naturali veste texisset, priorem partem, quæ dicitur facies, necessariis membrorum ministerio & instruxit pariter & ornavit.

Ac primum oculorum orbem concavis foraminibus conclusit, à quo foratu frontem nominatam Varro exissimavit; & eos

K 2

Alia S. Greg. Nazianzeni de hominis plasmatione.

Cur homini soli in eromina animam ita erecta conditus sit?